

Карпенко М. Ю.
аспірант кафедри фінансів
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-333-3-14>

ПОДАТОК НА МАЙНО ЯК ФІНАНСОВА ОСНОВА БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Фіскальна децентралізація у поєднанні з належним інституційним середовищем бюджетної політики та фінансового контролю забезпечують вищий рівень ефективності управління коштами платників податків. Врахування потреб і запитів мешканців територіальних громад, стимули до розвитку економічної, соціальної та дорожньої інфраструктури в територіальній громаді є важливими домінантами вищої ефективності публічного управління [1]. За умов повномасштабного вторгнення, в черговий раз, мали змогу пересвідчитись у результативності органів місцевого самоврядування забезпечувати діяльність громад та задовольняти базові суспільні потреби, а також зміцнювати обороноздатність держави. Рівень фіскальної децентралізації вважається достатнім, якщо територіальні громади мають змогу акумулювати достатній обсяг фінансових ресурсів, що здатний профінансувати усі бюджетні програми та заходи, відповідно до іманентних та делегованих владних повноважень органам місцевого самоврядування. Перелік податків і зборів, що визначається в якості місцевих у кожній країні визначається окремо з урахуванням соціально-економічних та інституційних передумов. Згідно чинного законодавства до числа місцевих податків і зборів віднесено: а) податок на майно (складається з основних трьох складових – плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок); б) єдиний податок; в) туристичний збір; г) збір за місця паркування транспортних засобів.

Місцеві податки і збори, ставки і базу яких мають змогу регулювати органи місцевого самоврядування забезпечують стійку фіскальну базу місцевих бюджетів. Внаслідок реформи децентралізації з 2015 року відбулось помірне зростання питомої ваги місцевих податків і зборів у валовому внутрішньому продукті з 0,5 в. п до 1,6 в. п. у

2022 році. Система формування доходів місцевих бюджетів окрім фіскальної достатності має бути спрямованою на елімінацію економічних диспропорцій між територіями. Річард Масгрейв стверджував, що місцеві владні інституції мають бути наділені відповідними повноваженнями щодо оподаткування найімобільніших баз (насамперед майна), що має оптимізувати трансакційні витрати на їх адміністрування. Крім того, майнові податки є достатньо стійкими до циклічних коливань економіки, що є суттєвим при формування бюджетних доходів територіальних громад. Місцева влада більш обізнана у порівнянні з центральною щодо майнового стану мешканців територіальної громади, тому логічним кроком є те, що місцева влада, у переважній більшості випадків, встановлює розмір ставок податку та визначає податкові пільги. У міжнародній практиці майнові податки класифікують на декілька основних видів: 1) періодичні податки на майно; 2) податки на фінансові трансакції; 3) податки на багатство; 4) неперіодичні чи разові податки на майно; 5) податки на спадщину, дарування, зміну власника майна тощо. До місцевих бюджетів територіальних громад європейських країн, у тому числі України відносять категорію періодичних податків на майно, які сплачуються з нерухомості та земельних ділянок, а у певних випадках з транспортних засобів.

Методологія визначення бази майнового оподаткування суттєво відрізняються у країнах з розвинутою і трансформаційною економіками. Якщо для першої категорії детермінація бази здійснюється переважно на основі ринкової (приміром у Данії) чи кадастрової вартості майна (в Італії та Франції), то для другої – або вартість, або площа об'єкту (наприклад, для Польщі, Чехії, України). Міжнародне співставлення дає змогу, наприклад, виявити суттєві відмінності нормативного визначення кадастрової вартості майна.

Особливого значення набуває проблема актуалізації баз оподаткування. Навіть для країн з розвинутою економікою характерними є певні лаги оновлення інформації стосовно вартості об'єктів власності, а це прямо впливає на зниження фіскальної ефективності майнового оподаткування в контексті формування доходної частини місцевих бюджетів. Встановлення диференційованих ставок у залежності від способу використання майна є виправданим економічно, проте за недосконалої процедур державного фінансового аудиту і моніторингу породжує ризик недоотримання місцевими бюджетами податкових надходжень.

Ключовою перешкодою для успішного адміністрування податку на майно в Україні є низький рівень наповнення реєстрів нерухомості. Реєстр речових прав на нерухоме майно наповнений лише на 50%, земельний кадастр – на 75%. До того ж, органи місцевого самоврядування не мають достатніх повноважень для стимулювання власників нерухомого майна вносити інформацію до реєстру та здійснення заходів впливу на несумлінних платників.

Для ефективного справляння майнових податків, насамперед нерухомості слід мати наповнені фіскальні кадастри, куди заноситься інформація про власників нерухомого майна та його характеристики. Реалізація зазначеного потребує злагодженої взаємодії уповноважених органів центральної та місцевої влади, а також податкових органів. Системна робота щодо наповнення реєстрів нерухомого майна також передбачає сучасного програмного забезпечення, цифрових продуктів, кваліфікованого персоналу та додаткових фінансових витрат з бюджету. Обслуговування фіскальних кадастрів також є затратним процесом, але у разі налагодження процесів вигоди від майнового оподаткування значимо згадані витрати. Класичними елементами системи справляння майнових податків у країнах ЄС є ідентифікація та облік платників податку, формування фіскальних кадастрів (земля; нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортні засоби), оцінювання податкової бази; сервісні послуги платникам (наприклад роз'яснювальна робота, допомога у заповненні даних), комплаєнс, вирішення спорів (за наявності) та податковий контроль і аудит тощо.

Однією з причин недостатньої фіскальної ефективності майнового оподаткування у країнах, що розвиваються, у тому числі європейських є недостатній розвиток інституційного середовища, що позначається на спроможності влади належно здійснювати справляння цього виду податків [2]. З метою розв'язання цієї ситуації важливим і актуальним є впровадження цифрових технологій, ширшого залучення органів місцевого самоврядування до процесів адміністрування періодичних майнових податків, здійснення моніторинг угод з нерухомістю, активізації роботи з детінізації ринку нерухомості, туристичних послуг, паркування тощо. Все більшої розповсюдженості набуває практика застосування владними інституціями: а) дронів та квадрокоптерів для ідентифікації об'єктів нерухомого майна та перевірки цільового використання землі; б) Google maps чи схожих продуктів для виявлення незареєстрованих об'єктів оподаткування; в) Big-data analytics для роботи з фіскальними кадастрами.

Цифрові рішення та технології допомагають підвищувати рівень податкового комплаєнсу на місцевому рівні. Одним із основних механізмів є підвищення якості верифікації фізичного виміру бази оподаткування та ідентифікації її належності платникам податків саме органами самоврядування на локальному рівні.

Пріоритетом сучасної податкової політики є подальший розвиток механізму адміністрування податку на майно, який генерує доволі суттєві обсяги податкових надходжень до бюджетів територіальних громад. Недостатній рівень інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та фіскальних інституцій у даному питанні, неналежна взаємодія останніх з уповноваженими місцевими інституціями щодо адміністрування податкових баз, законодавчі обмеження сукупно знижують фіскальний ефект від оподаткування майна в Україні. Ефективне адміністрування податку на майно є необхідною умовою забезпечення достатнього обсягу податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Література:

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
2. Brunori D. Local Tax Policy: A Primer. Rowman & Littlefield, 2019. 177 p.